

Catalunya davant del nou context de contesa imperial

Sergi Cutillas Màrquez

Professor del Departament d'Història Econòmica, Institucions, Política i Economia Mundial. Universitat de Barcelona

ABSTRACT

Aquest article examina l'hegemonia global dels Estats Units, el seu control del dòlar i les dues fases de dominació que han caracteritzat la seva influència: la primera, basada en l'acumulació interna, i la segona, marcada pel neoliberalisme i la globalització. Amb l'emergència de la Xina com a competidor econòmic, la situació hegemònica s'ha complicat, donant lloc a un nou ordre multipolar. En aquest context, Catalunya, com a nació sense estat, ha d'evitar subordinar-se a l'Estat espanyol o pactar amb potències imperialistes. En canvi, hauria de construir aliances regeneratives basades en la descentralització i l'ús de noves tecnologies, mantenint un enfocament que empoderi les comunitats locals. A més, es ressalta la necessitat de combinar aquest model amb polítiques estatals tradicionals de redistribució de la riquesa, mobilització de recursos i propietat pública. Aquesta aproximació pot liderar la transició cap a una Catalunya més sobirana, justa i sostenible, allunyada de les estructures hegemòniques globals.

Keywords: Hegemony, USA, neoliberalism, decentralization, sovereignty

Introducció

L'hegemonia dels EEUU, també anomenada Pax Americana, ha estat fonamentada en gran part en el control per part dels EEUU sobre el dòlar, que ha actuat com a diner-mundial.

Aquesta hegemonia ha constatat de dos períodes; la primera fase, que va des del 1945 fins a la caiguda del Bloc Soviètic i basada en el rol preponderant a nivell mundial de la seva acumulació domèstica, i la segona, basada en l'anomenat Consens de Washington, i la imposició agressiva de l'agenda neolibe-

ral a la perifèria a través de la provisió de préstecs acompanyats de condicions sobre les polítiques domèstiques, forçant l'apertura dels fluxos comercials i financers. Aquestes dues fases van permetre assegurar l'hegemonia americana, fins i tot quan semblava que podia entrar en crisi, després de les crisis domèstiques dels anys 1970s.

La segona fase hegemònica és també la fase en la que es creà l'euro, que actuarà com a moneda domèstica i alhora com a mitjà de pagament entre estats membres de l'Eurozona, i es plantejarà com

a un potencial competidor del dòlar. Tanmateix, la moneda europea només servirà per projectar el poder hegemònic alemany regionalment, creant noves perifèries dins d'Europa, no assolint el rol de competidor esperat i alhora generant problemes estructurals al vell continent.

Aquesta fase també estarà marcada per la incorporació de la Xina a l'OMC, amb l'expectativa per part de les elits americanes que el país s'adherís totalment al marc neoliberal i que es transformés políticament. Els canvis esperats no han ocorregut, mentre que, al 2010, la Xina ja era el major exportador del món doblant les exportacions dels EEUU. Actualment, les seves exportacions tenen una gran presència en els sectors de les manufactures de baix, mitjà i alt valor afegit, destacant el seu paper com a productor d'equips de telecomunicacions i vehicles elèctrics. L'emergència de la Xina ha anat acompanyada de les disputes dels països del centre amb Rússia des de mitjans de la dècada dels 2010, potència amb capacitat militar i industrial, que ha quedat demostrada en l'actual guerra amb Ucraïna.

Tanmateix, la disputa principal és amb la Xina, que tot i alçar-se com un seriós competidor per l'hegemonia continua sense poder competir amb els EEUU en el camp de les finances i el diner-mundial. És per això, que, posteriorment a les sancions imposades a Rússia, principalment l'incautament de les seves reserves de dòlars, que alguns països de la perifèria, liderats per la Xina i Rússia, plantegen alternatives en el camp financer i monetari a partir de nous acords, que podrien explotar les noves tecnologies de comptabilitat distribuïda.

Aquest article es basa en el llibre *The State of Capitalism: Economy, Society and Hegemony*, (eliminar Verso Books), escrit per Costas Lapavistas i l'EReNSEP Writing Collective (2023), col·lectiu del que formo part pretén fer un repàs d'aquests desenvolupaments i vol contribuir al debat sobre cap a on ha d'anar Catalunya, qüestionant l'estratègia neoliberal subordinada dels països de l'Euro-

pa occidental en les darreres dècades. L'article vol oferir una perspectiva de com aquesta subordinació en el període neoliberal que està arribant al seu esgotament, ha emplaçat als estats europeus, en especial als de la perifèria del sud a una situació de dependència política i econòmica que no ofereix una alternativa viable per al futur.

Teories de l'imperialisme per entendre l'actualitat

Hi ha moltes maneres d'entendre l'imperialisme, ja que existeix des de molt abans del capitalisme i ha adoptat formes diverses al llarg de la història, des dels imperis antics com el persa o romà, fins a l'expansió europea del segle XIX. Tot i això, aquest article pretén centrar-se en una visió ancorada en el capitalisme, especialment en com l'imperialisme capitalista es va transformar durant el segle XIX, quan les economies domèstiques europees van esdevenir plenament capitalistes. Aquesta transformació va enllaçar els ordres econòmics estatals amb el mercat mundial, creant divisions entre centre i perifèria, on les potències capitalistes van explotar i integrar de manera forçada les economies perifèriques. L'objectiu és oferir una anàlisi que ens ajudi a entendre l'actual interregne, marcant la diferència amb els imperis passats i mostrant com el capitalisme ha donat forma a l'imperialisme modern.

L'economia política marxista ofereix una aproximació sòlida per entendre l'imperialisme, ja que connecta les formes i el contingut de l'imperialisme amb els interessos econòmics subjacents del capital. Aquesta visió permet anar més enllà de les dimensions purament geopolítiques o militars, identificant els canals econòmics de dominació en l'economia mundial. Tot i això, cal evitar caure en un materialisme superficial i mecanicista que redueixi l'imperialisme a una simple qüestió d'obtenció de beneficis empresarials o d'extracció directa de plusvàlues dels països dominats. Els interessos

econòmics són fonamentals, però aquestes relacions estan mediades per factors polítics, institucionals i ideològics.

El marxisme clàssic veu l'imperialisme com a resultat de la transformació del capital productiu i financer durant el segle XIX, quan van sorgir grans concentracions monopolistes de capital a les economies del centre. Aquestes concentracions de capital, combinades amb el poder de l'estat, donen lloc a un comportament agressiu, colonial i militarista. Hilferding (1981 [1910]) va destacar com el capital monopolista, format per la fusió dels capitals financer i no financer, amb els bancs en el rol dominant, (Hilferding l'anomena 'finance capital'), van ser els motors de l'imperialisme, prenent forma d'exportació de capital prestable i d'una dominació econòmica exterior que buscava exclusivitat territorial i aranzels protectors de les pròpies mercaderies com a estratègies clau. Bukharin (1929 [1917]) va destacar que a mesura que els monopolis als països de centre creixien, la sobreproducció i la baixada de la taxa de benefici es tornaven un problema, generant incentius per a l'exportació de capital a regions que oferien possibilitat de generar majors beneficis. Al mateix temps els estats aixecaven aranzels per protegir els monopolis dels seus països, generant asimetries entre centre i perifèria.

Això seria resumit per Lenin quan va escriure: "Allò que caracteritzava el vell capitalisme, en què dominava plenament la lliure competència, era l'exportació de mercaderies. Allò que caracteritza el capitalisme modern, en què impera el monopoli, és l'exportació de capital" (Lenin, 1999 [1916]). Lenin va definir l'imperialisme com una etapa particular del capitalisme que s'inicia a finals del segle XIX, marcada per la monopolització i l'exportació de capital, amb una divisió entre el centre capitalista i imperialista i la perifèria en la que les relacions capitalistes encara eren dèbils.

La visió marxista subratlla la interrelació entre el capital financer, l'estat i l'expansió imperialista, amb múltiples formes d'explotació, especialment a la perifèria. Figures com Rosa Luxemburg (2003 [1913]) van oferir altres perspectives, destacant la necessitat de buscar demanda fora dels països capitalistes madurs que van portar a l'exportació de capital i finalment a l'imperialisme, reforçant la idea que les motivacions materials i les relacions de poder són clau per comprendre aquest fenomen. Segons Luxemburg, el deute i els préstecs jugaven un paper important en la subjugació dels joves països capitalistes de la perifèria. Kautsky (1970) va presentar un argument similar, però posà èmfasi en la voluntat de controlar la terra agrícola dels països perifèrics com a principal motiu imperialista.

Per a tots aquests autors, l'estat i el capital monopolista eren companys indissociables en aquesta era imperial. La política estava completament dominada pels interessos de la gran banca i la gran indústria, com passa en l'actualitat. En la cursa del desenvolupament industrial capitalista de finals del segle XIX i principis del segle XX, els països del centre lluitaven per repartir-se el món (la perifèria) i dominar-lo. Els països que es van desenvolupar relativament tard, com Alemanya i el Japó, es van trobar un món ja dividit territorialment per les potències imperialistes dominants, principalment Gran Bretanya i França. La redefinició de les fronteres imperials es va convertir en una exigència de les elits capitalistes ascendents, cosa que va portar a la Primera Guerra Mundial.

El mercat mundial

Un aspecte important per a la nostra anàlisi és que el mercat mundial és un ordre separat i diferent d'activitat econòmica, que incorpora estats i empreses privades, i funciona de manera diferent del mercat intern dels estats. Les diferències es pronuncien pel que fa a l'equiparació dels rendiments

del capital, el paper del diner i la formació dels preus i els tipus de canvi.

El marxisme clàssic és útil per analitzar l'imperialisme contemporani, però cal ser conscients de que el capitalisme i l'economia mundial han canviat molt des de llavors. El concepte d' "aristocràcia laboral" ja no és tan rellevant en un món neoliberal amb treball precari i desigualtats creixents dins dels països del centre. A més, actualment la major part de les exportacions de capital es fan entre països del centre, amb els Estats Units com a líder hegemònic. A més, les exportacions de capital entre països perifèrics han augmentat.

Un dels aspectes clau de l'imperialisme contemporani és la financerització, que és diferent de la fusió de capital industrial i bancari que definia l'anàlisi clàssica marxista. Avui dia, les grans empreses no financeres participen en mercats financers sense convertir-se en bancs, utilitzant els seus rendiments per finançar les seves inversions. Aquest procés ha canviat la governança interna d'aquestes empreses accentuant el poder dels inversors i desincentivant qualsevol altra motivació empresarial que no sigui la realització ràpida de beneficis.

L'imperialisme actual es diferencia de l'imperialisme definit pel marxisme clàssic en que no busca exclusivitat territorial, sinó un marc normatiu global per invertir, produir i comerciar a escala mundial, impulsat per grans empreses i institucions financeres. No obstant això, aquest marc no implica que existeixi una classe capitalista transnacional desterritorialitzada, sinó una jerarquia i hegemonia entre països del centre, amb els EUA jugant un paper crucial en establir les normes i les institucions del mercat global, especialment amb el domini del dòlar com a moneda mundial.

Tot i això, l'economia global podria fragmentar-se, com s'ha vist en conflictes recents com el de Rússia i Ucraïna, on els EUA han decidit alterar mecanismes globals fonamentals, apropiant-se de les

reserves de dòlars de Rússia.

En resum, l'imperialisme contemporani es basa en la simbiosi entre grans monopolis productius i els capitals financers d'escala global, de forma diferent del 'finance capital' del marxisme clàssic, que emfasitzava el rol dominant dels bancs.

Contingut de l'hegemonia internacional en el context capitalista

El creixement del comerç internacional durant l'era moderna a Europa, sovint basat en l'esclavitud, va portar a un augment de la circulació monetària i la complexitat financera. Tot i això, durant el capitalisme mercantil, el comerç i les finances no eren suficients per establir un mercat mundial, ja que moltes economies no estaven encara dominades pel mode de producció capitalista.

El comerç internacional va estar marcat per la violència, l'extracció brutal de recursos i les guerres, contribuint a la formació dels estats europeus. Segons Giovanni Arrighi (1994), els últims quatre segles han estat testimoni de cicles de dominació financera que han precedit el declivi d'una potència hegemònica, com es va veure amb el pas de Gènova a Amsterdam, d'Amsterdam a Gran Bretanya, i de Gran Bretanya als Estats Units.

La hegemonia britànica al segle XIX va ser qualitativament diferent de les anteriors, ja que per primera vegada es va basar en l'acumulació capitalista domèstica, amb el mercat mundial vinculat a l'economia britànica a través de fluxos de capital. Aquesta hegemonia es va consolidar amb la creació d'un estat fiscal que recolzava l'exèrcit i la marina britànica a través de la imposició d'impostos i el finançament públic. La legitimitat social va ser cada vegada més necessària, atesa la participació creixent dels contribuents en els assumptes de l'estat.

Un altre element clau va ser el patró or, que va actu-

ar com a garantia del mercat mundial, amb la lliura esterlina com a referència global. La capacitat del sistema financer britànic de mobilitzar recursos va permetre que Londres mantingués el seu imperi i liderés l'expansió imperialista europea a finals del segle XIX.

La interacció entre l'acumulació domèstica i el mercat mundial, especialment en l'àmbit monetari, és essencial per entendre la relació entre l'hegemonia capitalista i l'imperialisme. Per a l'economia política marxista, el mercat mundial és un ordre diferenciat dins del mode de producció capitalista, tot i estar orgànicament vinculat amb els mercats domèstics. Quan les empreses capitalistes dominen la producció domèstica, l'activitat econòmica es basa en la reassignació de recursos segons els senyals de preus del mercat intern, integrant l'economia i tendint a la igualació dels beneficis entre els diferents sectors de l'economia. El mercat domèstic es coordina a través de la funció organitzadora del diner, recolzada per institucions econòmiques, legals, socials i polítiques.

Tanmateix, el mercat internacional funciona de manera diferent, ja que no hi ha una redistribució contínua de mitjans de producció i mà d'obra entre països. Les empreses que operen a escala internacional requereixen majors nivells d'organització interna, tecnologia i habilitats de gestió. A més, no hi ha una tendència sistemàtica a l'equiparació dels beneficis empresarials a nivell transfronterer. El mercat mundial no es regeix per un equivalent internacional dels diners estatals, sinó pel diner-mundial, amb funcions de mitjà de pagament i reserva, essencials per mantenir el comerç i les finances globals.

Les tensions sovint sorgeixen quan els mercats estatals i internacionals entren en contacte, especialment quan els nivells de preus difereixen entre països. Aquestes diferències poden generar turbulències econòmiques i fins i tot crisis de divises i de deute, que requereixen intervenció política i ac-

cés al diner-mundial. En aquestes situacions, el paper de l'estat hegemònic és crucial, ja que defineix les condicions per accedir al diner-mundial, sovint interferint en la sobirania dels països perifèrics.

Els debats marxistes clàssics sobre l'imperialisme van prestar poca atenció a aquest aspecte de la potència capitalista hegemònica, tot i la seva importància en la dinàmica entre mercats domèstics i internacionals, especialment al segle XX.

L'estat i l'hegemonia internacional

L'acció estatal en l'àmbit internacional difereix significativament de la intervenció en l'economia domèstica, ja que els estats actuen com agents econòmics independents al mercat mundial. Tot i que participen en el comerç i les finances, les seves accions sovint estan motivades per qüestions de poder i ideologia, més que no pas per la recerca de beneficis. Les relacions no econòmiques, com la confiança, les aliances i les hostilitats, són fonamentals en aquest context. Els estats imperialistes poden influir en el mercat mundial en benefici de fraccions capitalistes, mentre que l'estat hegemònic pot modelar les institucions del mercat mundial i, en particular, controlar el funcionament del diner-mundial.

L'hegemonia britànica al segle XIX ens ofereix un exemple de com un estat pot influir en el diner-mundial, especialment a través de la gestió del patró or i el control dels mecanismes financers globals. La City de Londres es va convertir en el centre financer mundial, facilitant l'accés al crèdit en lliures esterlines. L'explotació colonial, especialment a l'Índia, va jugar un paper clau en mantenir les reserves d'or de la Gran Bretanya, essencials per al funcionament del patró or.

Malgrat els seus èxits, l'hegemonia britànica va començar a declinar al final del segle XIX, quan la seva incapacitat per mantenir el lideratge en els nous camps industrials va acabar culminant-se amb la suspensió del patró or durant la Primera Guerra

Mundial. Aquest esdeveniment va representar una discontinuïtat històrica en el desenvolupament del capitalisme.

Després de la Segona Guerra Mundial, els Estats Units van emergir com l'hegemon dominant, amb el dòlar assumint el paper de diner-mundial dins del sistema de Bretton Woods. Amb el col·lapse d'aquest sistema als anys 70, el dòlar es va convertir en diner-mundial sense conversió a l'or, marcant l'inici de la financerització de les economies del centre. La crisi financera de 2007-09, la pandèmia i la guerra entre Rússia i Ucraïna i el conflicte a l'Orient Mitjà han posat fi a l'hegemonia exclusiva dels Estats Units, amb una nova contesa entre els EUA i la Xina pel control del diner-mundial i la supremacia tecnològica.

L'imperialisme dels EUA

L'imperialisme al segle XX, coincideix amb l'ascens dels Estats Units com a potència hegemònica. Tot i que els EUA sovint criticaven l'imperialisme europeu, van participar activament en actes imperialistes, com l'obertura forçada de Japó i la Xina al comerç internacional i la colonització de Hawaii i altres territoris després de la Guerra Hispanoamericana de 1898. Tanmateix, l'hegemonia dels EUA va suposar un canvi respecte al colonialisme del segle XIX, centrant-se en la reorganització del marc econòmic mundial a través d'institucions multilaterals que afavorien els seus interessos.

Després de la Segona Guerra Mundial, l'imperialisme dels EUA es va diferenciar del model europeu, basant-se en una divisió no colonial entre centre i perifèria. L'expansió capitalista es va impulsar a través del comerç, les finances i la producció transnacional liderada per empreses multinacionals. Els EUA també van exercir un control decisiu sobre el diner-mundial. A més, la competència per l'hegemonia amb la Unió Soviètica no va ser només econòmica, sinó militar, política i ideològica.

Des de 1991, l'ascens de nous centres d'acumulació capitalista, especialment a la Xina i l'Àsia, ha transformat l'hegemonia mundial, impulsada per la internacionalització de la producció i la financerització. Les divisions entre centre i perifèria ara reflecteixen la penetració global del capitalisme, amb les perifèries ocupant posicions subordinades dins el sistema capitalista.

L'actual competició hegemònica entre els EUA, la Xina i Rússia no té gaire contingut ideològic, i s'ha tornat una lluita purament pel poder i l'avantatge econòmic, similar a les tensions imperialistes prèvies a la Primera Guerra Mundial, cosa que la fa més perillosa.

Primera fase de l'hegemonia dels EUA

La primera fase de l'hegemonia dels Estats Units va començar amb la Segona Guerra Mundial i va durar fins a la caiguda del Bloc Soviètic. Malgrat que la Unió Soviètica va lluitar en les pitjors batalles i va patir 27 milions de morts en la guerra, els EUA van emergir com la potència militar dominant, controlant les vies marítimes i posseint la bomba atòmica, a més de tenir una gran capacitat industrial i la major part de les reserves mundials d'or.

Durant les tres dècades posteriors a la guerra, els EUA van basar el seu poder en l'acumulació domèstica impulsada pel consum massiu, amb altes inversions en la producció i en les noves tecnologies, i el manteniment d'un complex militar-industrial finançat amb una despesa pública massiva. També es van crear institucions internacionals com el GATT, el Banc Mundial i el FMI per establir la funció del dòlar com a diner-mundial i consolidar l'hegemonia estatunidenca.

L'hegemonia dels EUA durant aquest període es va distingir de l'imperialisme europeu, ja que es va centrar en la cooperació multilateral i la creació de nous mercats per a les seves empreses multinacionals, sense buscar zones colonials exclusives. Tot i això, la realitat va ser que gran part de la perifè-

ria estava sota el control d'elits locals que donaven suport als interessos dels EUA, cosa que sovint es va fer derroçant governs democràtics a través d'armar i coordinar insurgències, fer cops d'estat, donar suport a dictadors, realitzar magnicidis, i, en ocasions, intervenir militarment de forma directa, com al Vietnam.

A partir de la dècada de 1970, els EUA van començar a perdre competitivitat econòmica davant Alemanya i el Japó, i la crisi econòmica global de 1973-74 va marcar el final del llarg auge econòmic. Això, sumat al desgast econòmic de la Guerra del Vietnam i la disminució de reserves d'or, va portar al col·lapse del sistema de Bretton Woods i a la suspensió de la convertibilitat del dòlar en or. Aquesta crisi també va provocar un gir cap a la financerització de l'economia i la liberalització de les polítiques econòmiques, que va desembocar en l'era del neoliberalisme, amb la reducció d'impostos per a les rendes altes i la desregulació financera.

La primera fase de l'hegemonia nord-americana va acabar amb la caiguda del Bloc Soviètic, i a partir de 1991 va començar una nova etapa en què els EUA van continuar dominant el mercat mundial, tot i que amb l'emergència inesperada de la Xina com a gran competidor econòmic i militar a la dècada de 2010.

La segona fase de l'hegemonia dels EUA

La segona fase de l'hegemonia dels Estats Units, que va durar tenir lloc les dècades de 1990 i 2000, va veure com els EUA mantenien un poder polític i militar sense igual, amb la implementació de guerres per consolidar la seva posició dominant. El neoliberalisme, la globalització i la financerització van marcar l'economia mundial en aquest període. No obstant això, la crisi del 2007-09 va comportar el final de l'època daurada de la financerització i va iniciar el declivi d'aquesta segona fase de l'hegemonia dels EUA.

Durant aquest temps, els EUA van continuar remolcant l'ordre econòmic global, imposant polítiques

neoliberals i transformant institucions globals com el GATT, que es va convertir en l'OMC, establint normes per al comerç, la propietat intel·lectual i la inversió. A través del control de la inversió estrangera directa (IED) i del paper del dòlar com a diners mundials, els EUA van mantenir el seu domini econòmic. El "Consens de Washington" va institucionalitzar aquestes reformes neoliberals, amb l'FMI i el Banc Mundial com a eines clau per a la seva imposició.

Malgrat això, aquesta segona fase va estar marcada per la turbulències monetàries i una acumulació feble, especialment amb crisis recurrents en països en desenvolupament, culminant en la Gran Crisi del 2007-09. A més, Europa va crear la Unió Econòmica i Monetària (UEM) amb l'objectiu d'estabilitzar els tipus de canvi i competir amb el dòlar, mentre que la Xina es va unir a l'OMC el 2001, convertint-se en un competidor econòmic inesperat.

Cap a finals de la dècada de 2010, la pressió sobre l'hegemonia dels EUA va augmentar, especialment per part de la Xina, que va esdevenir el major exportador mundial. Tot i que la Xina no pot competir amb els EUA en termes financers, el seu creixement industrial i exportador la converteix en un rival important. La competència entre els EUA i la Xina es desplega en el context d'un capitalisme global on el centre i la perifèria continuen evolucionant.

La Unió Europea i l'Euro

Durant els anys 80, la creació de la Unió Europea (UE) va coincidir amb l'inici del gir neoliberal a Europa, impulsant la integració europea mitjançant la creació d'un mercat únic. Es va iniciar una unió econòmica i monetària amb l'objectiu de crear una moneda comuna que facilités aquest mercat neoliberal europeu i alhora competís amb el dòlar com a moneda de reserva internacional. Aquesta visió, cristallitzada en el Tractat de Maastricht de 1992, va establir les bases per a la creació de l'euro com a eina central per a la liberalització de les economi-

es europees i la creació d'un bloc de competència global. Tanmateix, aquest projecte va tenir conseqüències no previstes, especialment per a les economies perifèriques de la UE, que es van veure sotmeses a un règim d'austeritat i devaluació interna per adaptar-se a les exigències del centre europeu, liderat per Alemanya.

Alemanya, a través de les institucions transnacionals de la UE, ha imposat polítiques d'austeritat i devaluació interna a la perifèria del sud d'Europa durant la crisi de l'Eurozona, protegint així els seus propis interessos. Tot i així, el poder d'Alemanya dins la UE no és absolut, ja que ha de mediar la seva hegemonia a través de mecanismes transnacionals com el BCE, cosa que introdueix una incertesa inherent en la seva posició hegemònica.

L'hegemonia local d'Alemanya es fonamenta en les seves relacions de classe internes, però es manifesta a través de les institucions i mecanismes de la UE, especialment la unió monetària. La creació de l'euro va permetre a Alemanya consolidar la seva posició hegemònica, alhora que va fomentar la divisió entre el centre (format per Alemanya, França, els Països Baixos i altres petits estats com Àustria i Finlàndia) i la perifèria, especialment els països del sud d'Europa (Espanya, Grècia, Portugal) i l'Europa central i oriental. Mentre que la perifèria sud pateix una debilitat industrial i un fort endeutament, la perifèria de l'est està integrada en les cadenes de producció industrial alemanyes.

Durant la crisi de l'Eurozona del 2010, es van fer evidents dues característiques claus dels mecanismes transnacionals de la UE que reforcen el poder del centre sobre la perifèria. En primer lloc, el BCE té el monopoli de la creació de liquiditat dins de la zona euro, la qual cosa li permet ofegar econòmicament els estats perifèrics. En segon lloc, hi ha una dimensió ideològica, ja que milions de ciutadans de la perifèria temen perdre els seus estalvis o la seva identitat europea si els seus països abandonen l'euro.

L'euro, tot i ser la moneda domèstica de la unió monetària, funciona de facto com a diner internacional dins de la zona euro, creant desequilibris com les balances TARGET2, que reflecteixen els profunds desequilibris entre el centre i la perifèria de l'Eurozona. A més, la unió monetària ha fracassat en el seu intent de desafiar el paper del dòlar com diner-mundial. La divisió entre centre i perifèria ha quedat institucionalitzada, amb Alemanya emergint com a potència hegemònica.

Quan la pandèmia va colpejar, Europa ja estava en una situació de feblesa econòmica després de diversos anys d'acumulació dèbil. A més, la UE no disposava de mecanismes suficients per coordinar una resposta fiscal adequada a la crisi, en gran part perquè Alemanya havia rebutjat durant la dècada de 2010 propostes per establir una política fiscal comuna i una unió bancària efectiva.

En un primer moment, els estats membres de la UE van intentar gestionar els efectes de la pandèmia de manera individual, fent ús dels seus propis recursos. Això va conduir a un augment dels dèficits fiscals i del deute públic, especialment en aquells estats que ja estaven fortament endeutats, com Itàlia. La situació es va complicar quan els tipus d'interès d'Itàlia van escalar a principis de març de 2020. Aquestes tensions van reactivar les fissures internes de la UE que ja s'havien manifestat durant la crisi de l'Eurozona del 2010, només mitigades en aquell moment per la intervenció del Banc Central Europeu (BCE).

Tot i ser la potència hegemònica a Europa, Alemanya es troba en una posició subordinada als Estats Units a nivell global. Aquesta debilitat s'ha fet evident durant la Guerra russo-ucraïnesa el 2022, quan Alemanya va acceptar sancions imposades pels Estats Units contra Rússia, tot i que aquestes sancions han tingut un impacte sever en la indústria i la societat alemanyes, afectant també la seva capacitat de mantenir l'hegemonia local dins la UE.

Alemanya no pretén crear un bloc econòmic que competeixi amb els Estats Units. La seva hegemonia a la UE és de naturalesa local, permetent-li mantenir una presència forta al mercat mundial sense desafiar l'ordre econòmic global establert, especialment pel que fa al rol del dòlar com a diner-mundial. De fet, la UE ha acceptat costos significatius, com la substitució dels subministraments energètics barats de Rússia, a causa de la seva subjecció als interessos dels Estats Units. Aquest canvi agreujarà les tensions socials a Europa en els propers anys, augmentant les fractures dins i entre els estats membres de la UE.

L'imperialisme en el moment actual

Els fluxos de capital productiu, comercial i prestable són essencials per al poder imperial, depenent del paper del dòlar com a diner-mundial. Tot i que els països perifèrics segueixen subordinats en molts aspectes, els seus governs també participen en els circuits globals de capital.

L'imperialisme contemporani es caracteritza per la interacció entre el capital productiu internacionalitzat, liderat per grans empreses multinacionals, i el capital financer global, dominat per grans bancs comercials i fons d'inversió. Aquesta combinació de capitals és la força impulsora més agressiva coneguda en la història. A diferència de l'imperialisme clàssic, ja no hi ha una fusió del capital industrial i financer, i el primer no depèn tant del segon com abans. A més, el capital financer ja no necessita establir imperis colonials exclusius, sinó que busca un accés lliure als recursos globals i als mercats.

L'hegemonia dels Estats Units ha estat clau en aquesta dinàmica. Des de la fi de la Unió Soviètica, els EUA han consolidat la seva posició com a hegemó únic, utilitzant el dòlar com a diner-mundial i exercint el seu poder coercitiu mitjançant una despesa militar desorbitada. Alhora, han dominat

les institucions internacionals i han fomentat el consens ideològic a través d'universitats, la cultura i l'art i els centres de pensament que han alimentat la seva hegemonia. Els Estats Units han estat capaços de beneficiar-se de l'acumulació de reserves de dòlars per part d'altres països, obtenint avantatges econòmics considerables.

No obstant això, la segona fase de l'hegemonia dels EUA ha estat marcada per un canvi profund en l'economia mundial. Nous centres d'acumulació capitalista han sorgit en el que abans es considerava el "segon" o "tercer món", amb la Xina al capdavant com a principal rival econòmic i Rússia com a competidor militar. Aquests països han desenvolupat empreses industrials i financeres de gran mida, que busquen operar globalment i que depenen dels seus estats nacionals per influir en les regles del joc i el sistema monetari mundial.

Aquest nou ordre mundial multipolar ha incrementat les tensions geopolítiques, amb conflictes en llocs com Ucraïna, l'Orient Mitjà i Taiwan, recordant el període anterior a la Primera Guerra Mundial. Malgrat el paper creixent de potències emergents com la Xina i Rússia, els Estats Units continuen sent el principal actor agressiu i una amenaça important per a la pau mundial. La crisi financera de 2007-09 va debilitar les economies del centre capitalista, i l'acumulació de capital en aquestes regions ha estat feble des de llavors, amb baixos creixement i inversió.

Les classes populars es troben en una posició difícil però clara. Tot i que l'aparició d'un món multipolar pot oferir oportunitats per a països més petits de defensar els seus interessos, cap d'aquestes noves potències emergents, com la Xina o Rússia, representa una alternativa progressista al capitalisme. La lluita contra l'imperialisme ha de ser independent i reconèixer els perills que presenten totes les grans potències, tot defensant la sobirania popular i la igualtat entre nacions i pobles. Aquesta és l'essència del veritable internacionalisme, basat en

el poder dels treballadors i els pobles, i la seva restauració com a força política és un dels reptes més grans del nostre temps.

Aquesta configuració global és la que condueix a l'actual contesa hegemònica, amb els Estats Units protegint la seva hegemonia mitjançant el seu poder militar, polític i monetari, mentre que potències com la Xina i Rússia s'esforcen per redefinir l'ordre global.

Una mirada endavant

Per tal de trobar un camí cap a un futur més democràtic i en favor de les majories socials, cal abordar les dinàmiques de poder per transformar les relacions socials i econòmiques. La visió revolucionària tradicional del proletariat com a agent de canvi ha perdut força, ja que l'estructura social s'ha tornat més complexa des del segle XIX. Tot i això, l'anàlisi de classe continua sent vital per entendre el conflicte social, encara que les identitats modernes no es poden reduir a rols estructurals tan esquemàtics com els de fa dos segles.

Quan s'analitzen dinàmiques de poder a nivell dels imperis, és interessant considerar enfocaments com els suggerits per de Jouvenel (1945), que proposa una "trialectica del poder" entre tres actors: el poder central, els poders descentralitzats o entremitjos (com l'aristocràcia o les institucions locals) i les classes treballadores i mitjanes. Sovint, el poder central imperial o estatal mobilitza les classes inferiors per erosionar els poders descentralitzats entremitjos, creant condicions per a un poder més centralitzat. Aquesta dinàmica ha contribuït a revolucions aparentment populars, que en realitat poden haver afavorit els poders imperials.

És probable que aquest hagi estat també el cas en el context del moviment independentista català, que ha tingut fortes influències estrangeres. En un context altament complex en el que els poders imperialistes sovint han intentat erosionar el poder

dels estats nacionals per subordinar-los, és important que a Catalunya no caiguem en la temptació de pensar que l'emancipació nacional ni popular serà assolida amb ajut de potències estrangeres capitalistes com els EEUU, Israel o els estats de la UE, el que també és aplicable als imperialismes capitalistes rus i xinès.

Una de les claus per a un futur més just és la combinació d'una nova economia centrada en els comuns (commons) amb el suport d'aliances regeneratives (Whitaker, 2009) de fraccions de les classes populars amb fraccions de les capes dominants en els diferents nivells local, regional i estatal. Aquestes aliances han de regenerar les forces productives locals i establir noves formes de coordinació. Un model dels comuns que comptés amb aquests suports podria ser una força impulsora per a aquesta transformació.

Els primers grups entre els que caldria fer ponts són les classes populars dividides ara entre els desarrelats i els arrelats (Bauwens, 2022). Els desarrelats representen les classes mitjanes urbanes, cosmopolites i digitals, capaces de moure's i operar a nivell global gràcies a les noves tecnologies, mentre que els arrelats són les comunitats arrelades localment, sovint excloses dels beneficis de la globalització i amenaçades pel neoliberalisme. La globalització ha portat les classes urbanes més cosmopolites a ideologies que podríem definir com a progressisme liberal poc centrat en les condicions materials de vida i massa en qüestions de discriminació identitària i cultural. Aquest grup, amb discursos sovint progressistes artificials, han tendit a menysprear a les classes més arrelades, formades per treballadors i per la població del territori i del món rural, amb visions més vinculades a la tradició, la naturalesa, i, sovint, més conservadores i menys formades acadèmicament. La població arrelada percep el sentiment de superioritat de les classes urbanes, sentint-se així alienada i fins i tot amenaçada per aquesta classe. Cal refer ponts per evitar que els arrelats s'acostin a tendències polí-

tiques reaccionàries. Per això, les classes urbanes amb voluntat transformadora haurien de començar per abandonar el seu sentiment de superioritat i entendre que han sigut un dels suports principals de l'hegemonia imperialista neoliberal en les darreres dècades.

Aquest enfocament permetria a Catalunya anar més enllà de les limitacions imposades per la seva condició de nació sense estat, confiant en xarxes descentralitzades per coordinar la producció i l'intercanvi de valor. En lloc de dependre de grans poders com els EUA o la UE, Catalunya podria construir una aliança amb altres nacions i regions que també busquen formes d'organització més descentralitzades i democràtiques, posant en pràctica un model regeneratiu basat en l'autonomia i la sobirania local.

Així doncs, el futur de Catalunya com a subjecte polític podria estar lligat a la seva capacitat per crear un model de producció i governança que empoderi les seves comunitats, promogui la cooperació entre els desarrelats digitals i els arrelats locals, i fomenti un sistema descentralitzat que s'allunyi de les estructures centralitzades de poder que han frenat les seves aspiracions històriques tant des de Madrid, com des de Brussel·les, Washington i, fins i tot, Barcelona.

L'aproximació de les aliances regeneratives amb altres regions no pot limitar-se només a la col·laboració a escala global; ha d'anar acompanyada per una revitalització de les comunitats i dels treballadors dins dels estats nacionals. Això és fonamental per enfortir tant el teixit local com la capacitat de les classes treballadores d'exercir un paper actiu en la transformació social. Per aconseguir-ho, les forces amb voluntat de transformació social han de proposar noves estratègies que combinin una visió internacional i local amb una que reconegui la importància de l'estat com a agent clau en la mobilització de recursos i la redistribució de la riquesa. Aquest camp, en el que Catalunya ha de comptar

amb l'estat espanyol, és possiblement un dels que genera més dificultats i contradiccions a nivell polític i social.

Aquesta combinació d'estratègies internacional, local i estatal, implica una revisió de l'estratègia en relació a l'estat i el seu paper en àmbits crucials com les polítiques monetàries, fiscals i industrials, així com en la gestió de la propietat pública i comuna. L'estat pot actuar com a facilitador per promoure l'equitat i garantir que els recursos es distribuïxin de manera justa entre la població. Això inclou polítiques redistributives efectives que redueixin les desigualtats socials i assegurin que els beneficis del creixement econòmic no siguin acaparats per una minoria.

La propietat pública i comuna ha de tenir un lloc central en aquesta estratègia. Això vol dir lluitar per què infraestructures clau, recursos naturals i serveis essencials, com l'energia i el transport, siguin gestionats de manera col·lectiva, amb una orientació cap a la sostenibilitat i el benefici comunitari, en lloc de la maximització de beneficis per a uns pocs. L'estat hauria de ser un garant de la participació democràtica en la presa de decisions econòmiques, assegurant que les comunitats tinguin veu en la gestió dels seus propis recursos.

Per tant, les forces amb voluntat transformadora han de ser capaces de proposar un nou model que combini les potencialitats de la digitalització i les xarxes descentralitzades amb les eines tradicionals de l'estat per aconseguir una veritable mobilització de recursos que empoderi tant les comunitats locals com els treballadors. Aquesta difícil síntesi entre la visió global i local, i entre les estructures descentralitzades i el paper de l'estat, més encara per a una nació sense estat, és el nostre colossal repte per construir una Catalunya més justa i sostenible.

En resum, Catalunya, com a nació sense estat en un context de creixents tensions geopolítiques i un

ordre mundial multipolar, ha d'evitar subordinar-se a les potències imperialistes, inclòs l'Estat espanyol, els Estats Units o la Unió Europea. En lloc d'això, ha de desenvolupar una estratègia basada en la creació d'aliances regeneratives, que combinin l'ús de noves tecnologies, models d'economia basada en els béns comuns (commons) i la sobirania local, tot integrant-ho amb polítiques redistributives tradicionals de l'estat per aconseguir una major sobirania, justícia social i sostenibilitat.

Referències bibliogràfiques

- ARRIGHI, G.** (1994) *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of our Times*, Verso: London, New York.
- BAUWENS, M.** (2022). *Somewheres, Nowheres, and Everywhere*, P2P Foundation. Discussion.
- BUKHARIN, N.** (1929 [1917]) *Imperialism and World Economy*, Martin Lawrence: London, ch. 7 & 13.
- DE JOUVENEL, B.** (1945). *On Power: The Natural History of Its Growth*. The Viking Press.
- HILFERDING, R.** (1981 [1910]) *Finance Capital: A Study of the Latest Phase of Capitalist Development*, Routledge and Kegan Paul: London and Boston, MA, p. 224.
- KAUTSKY, K.** (1970) 'Ultra-Imperialism', *New Left Review* 59 (1): 41-46.
- LAPAVITSAS, C., i ERENSEP WRITING COLLECTIVE** (2023) *The State of Capitalism: Economy, Society and Hegemony*, Verso Books.
- LENIN, V.** (1999 [1916]) *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism*, Resistance Books: Sydney, p. 70.
- LUXEMBURG, R.** (2003 [1913]) *The Accumulation of Capital*, Routledge: London, ch. 26.
- WHITAKER, M.D.** (2009). *Ecological Revolution: The Political Origins of Environmental Degradation and the Environmental Origins of Axial Religions; China, Japan, Europe*. Cologne, Germany: Lambert Academic Publish.